

بررسی تحلیلی شکل‌گیری جنگ زمینی در آینده در مساله خیزترین منطقه جمهوری اسلامی ایران

سید علیرضا قاضی میرسعید (مسئول مکاتبات)

استادیار دانشگاه افسری امام علی(ع)

Afsar1354@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۱۴

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی تحلیلی شکل‌گیری جنگ زمینی در آینده در مساله خیزترین منطقه جمهوری اسلامی ایران انجام گرفت. در این راستا یک نشست تخصصی متشکل از ۳۸ نفر از استادان حوزه جنگ زمینی که در ۱۱ گروه خبره گروه بندی شدند، برگزار شد و مصاحبه ساخت یافته با ایشان انجام شد. سپس نتایج حاصله مجدداً به خبرگان ارائه و تایید مجدد دریافت شد. سپس با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی تحلیل داده‌ها صورت گرفته و مساله‌خیزترین منطقه کشور برای جنگ زمینی احتمالی آینده، منطقه شرق و جنوب شرق کشور شناسایی شد. همچنین روندهای موجود برای شکل‌گیری چنین جنگی در این منطقه، پررنگ‌تر شدن حضور قدرتهای فرامنطقه‌ای شامل آمریکا و ناتو، تشدید تحرکات رژیم صهیونیستی و عربستان در بلوچستان پاکستان و ایران، شکل‌گیری مجدد گروههای دارای هویت جعلی در افغانستان و شمال پاکستان و افزایش بی‌اعتمادی به دولت مرکزی و قومیت‌گرایی مفرط در استانهای مرزی ایران هستند و کنشگران کلیدی نیز شامل نیروهای فرامنطقه‌ای آمریکا، ناتو و رژیم صهیونیستی و عربستان، داعش و شکل‌های جدید گروه‌های دارای هویت جعلی، منافقین و گروه‌های استقلال طلب بلوچستان پاکستان و طالبان، تروریست‌های محلی و رادیکالیسم قومی و وهابیت می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: جمهوری اسلامی ایران، جنگ زمینی آینده، جنگ آینده، تهدیدات علیه ایران

مقدمه

حفظ و گسترش امنیت مرزها و مناطق مرزی دغدغه همیشگی کشورهای است که دارای مرزهای مشترک طولانی با همسایگان خود می باشند. (احمدی حسن، دادجو روزه، ۱۳۹۱) وجود کانون‌های ناامن‌ساز و ضدآمنیتی، در درازای مرزهای ایران با همسایگان، نگرانی‌هایی برای مرزنیسان، دولت مرکزی و دست اندرکاران امور مرزی فراهم آورده است. (حیدری و همکارانش، ۱۳۹۰: ۱۱۸) وجود بافت حاکم عشیره‌ای و قومی یکسان در دو طرف مرزهای ایران و تشکیل گروهک‌های قومی تجزیه طلب در این مناطق، محدودیت زمینه فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی و همچنین کمبود زیرساخت‌های اقتصادی و عدم توسعه در استان‌های مرزی، وضعیت نامتعادل و نابرابر اقتصادی و فرهنگی، فقدان نظام برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری هماهنگ و کارآمد در این خطه در سال‌های اخیر تبعات گوناگونی؛ از جمله روی‌آوری احتمالی به مبادلات غیررسمی، بخش وسیعی از اشتغال مالی را تأمین و قاچاق کالا و مواد مخدر و ترددهای غیرمجاز و ... را به دنبال داشته است. (میررضوی، ۱۳۹۳: ۳) از سوی دیگر مخالفان جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا، نگران گسترش حوزه نفوذ این کشور از مرزهای غربی افغانستان تا دریای مدیترانه هستند. (گلشنی، ۱۳۹۳) امروزه در منطقه غرب آسیا به عنوان بی‌ثبات‌ترین و بحرانی‌ترین منطقه جهان و یا کمر بند شکننده، مجموعه عظیمی از تهدیدها، منازعات، تنش‌ها، جنگ و بی‌ثباتی وجود دارد. (بیگزضایی، ۱۳۹۵) و نظامی‌گری و خرید تسلیحات به خصوص از سوی کشورهای حاشیه خلیج فارس یکی از ویژگی‌های برجسته این منطقه است. بنابراین، منطقه مذکور در دهه‌های اخیر همواره درگیر در معمای امنیت بوده است. علاوه بر این، حضور دولت‌های خارجی به خصوص آمریکا به‌عنوان قدرت مسلط در نظام بین‌الملل از دیگر مسائلی است که این منطقه با آن روبروست. افزایش تعداد پایگاه‌های نظامی در اطراف مرزهای ایران و در

کشورهای همسایه را می‌توان در این راستا ارزیابی نمود. (صالحی و همکارش، ۱۳۹۵: ۳۵) همچنین ایجاد پایگاه‌های نظامی با داشتن نیروها و تجهیزات نظامی به معنای عملی ساختن تهدیدات در زمان مناسب است. (صالحی و همکارش، ۱۳۹۵: ۴۸) همچنین رخنه قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به‌ویژه آمریکا و رژیم صهیونیستی در کشور آذربایجان مهمترین تهدیدات علیه ایران را شکل داده است. (اعظمی و همکاران، ۱۳۹۳) بر این اساس احتمال اقدامات تنش‌آفرین در تمامی مرزهای کشور قابل تصور است. با توجه به تحول انقلاب‌گونه در جنگ‌های آینده و تنوع در کنش‌گران جنگ و شیوه‌های جنگیدن آنها، ایجاد آمادگی در برخی مناطق نسبت به سایر مناطق برای جنگ آینده، ضرورت بیشتری می‌یابد. بنابراین مناطقی که تنوع بیشتری از کنش‌گران جنگ در آنها وجود دارد و شیوه‌های نوین و متنوع جنگیدن با توجه به نوع کنشگران احتمالی در آنها قابل تصور است و این موارد و وضعیت ژئوپلیتیک منطقه تعیین‌کننده میزان و نوع آمادگی مورد نیاز برای مقابله با جنگ احتمالی در منطقه است که در این تحقیق، این وضعیت مساله‌خیزی منطقه تعریف می‌شود و مساله این تحقیق نیز، بررسی تحلیلی شکل‌گیری جنگ‌زمینی احتمالی در مساله‌خیزترین منطقه جمهوری اسلامی ایران در آینده می‌باشد که در این پویش تحلیلی، مساله خیزترین منطقه مرزی کشور، روندهای موجود برای ایجاد و شروع چنین جنگی و کنش‌گران کلیدی این جنگ احتمالی شناسایی و تعیین می‌شود.

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

وضعیت محیط امنیت کشور، مبین وضعیتی معماگونه و مبهم و بی‌ثبات در سرتاسر مرزهای کشور است به گونه‌ای که نمی‌توان بخشی از مرزهای کشور را به طور صریح و قطعی، امن فرض نمود. به‌ویژه اینکه چون تاکنون اولویت‌بندی میزان مساله‌خیزی مرزهای کشور به‌طور دقیق انجام نگرفته، معمولاً سیستم دفاعی کشور تهدید محور بوده و صرفاً به

تهدیدات بالفعل و با قطعیت بالا واکنش نشان می‌دهد. در حالی که لازم است تا براساس میزان و شدت مساله خیزی توزیع مناسبی از قابلیت‌های دفاعی در مناطق مختلف مرزی صورت پذیرد. انجام این پژوهش می‌تواند برای ایجاد آمادگی دفاعی لازم در مساله خیزترین منطقه کشور، کمک نماید و از سویی نپرداختن به پژوهش حاضر، موجب بروز اشتباهات استراتژیک در استقرار درست سیستم دفاعی کشور خواهد شد.

سوالات تحقیق:

سوال‌هایی که این پژوهش در بررسی تحلیلی شکل‌گیری جنگ زمینی آینده در مساله خیزترین منطقه کشور، در صدد پاسخ به آن است عبارت‌اند از: سوال اول: مساله خیزترین منطقه کشور برای شکل‌گیری یک جنگ زمینی در آینده کدام منطقه است؟ سوال دوم: مهمترین روندهای موجود برای شکل‌گیری جنگ زمینی احتمالی آینده در مساله خیزترین منطقه کشور کدامند؟ سوال سوم: کنش‌گران کلیدی جنگ زمینی احتمالی در مساله خیزترین منطقه کشور کدامند؟

پیشینه تحقیق:

محسن مرادیان و همکارش در پژوهش خود با عنوان "آینده پژوهی تهدیدات نظامی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران" مهمترین تهدیدات و توانایی‌های نظامی آمریکا، برای مقابله با ج.ا.ا. در آینده را، فناوری ابر طیفی آمریکا، هواپیماهای جاسوسی بدون خلبان، بهره‌مندی آمریکا از پایگاه‌های نظامی در کشورهای منطقه، هواپیماهای راهبردی، توانمندی ارتش آمریکا در به کارگیری سلاح‌های هوشمند، ناوهای هواپیمابر و زیردریایی‌های هسته‌ای، استقرار ناوگان دریایی آمریکا در اقیانوس هند، دریای عمان و خلیج فارس، هواپیماهای شناسایی و رادارهای پرنده، تهاجم نظامی آمریکا علیه کلیه مراکز حساس نظامی و غیرنظامی ج.ا.ا.، موشک‌های کروز و بمب‌های هوشمند بیان نموده است. (مرادیان و همکارش، ۱۳۹۲). دکتر ابراهیم متقی در مقاله با عنوان "گونه شناسی تهدیدهای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران" بیان

نموده است: که بررسی تهدیدهای انجام شده علیه جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد تهدیدها در مرحله اول ماهیت سخت‌افزاری داشته و به تدریج با تغییرات ماهیتی، کارکردی و نشانه‌ای روبه‌رو شده است. تهدیدهای سخت‌افزاری به منظور مقابله با ساختار سیاسی ایران انجام گرفته است. در مرحله دوم، تهدیدهای امنیت ملی ماهیت نرم‌افزاری دارد و معطوف فرسایش قدرت ملی ایران است. تبیین این مقاله براساس رهیافت تاریخی ساختاری انجام گرفته است. (متقی، ۱۳۸۹) فرزاد رستمی در مقاله با عنوان "تحول در ماهیت جنگ‌های آینده؛ جمهوری اسلامی ایران؛ سناریوها، فرصت‌ها و چالش‌ها" بیان نموده است: مقوله تحول در ماهیت جنگ‌های آینده همواره یکی از مهمترین حوزه‌های مطالعاتی و پژوهشی کارشناسان و پژوهش‌گران حوزه‌های امنیتی بوده است. پیشرفت‌های چشمگیر در فناوری اطلاعات و ارتباطات بر هدایت، تنظیم و کنترل جنگ‌افزارها و در نهایت نتایج جنگ تاثیرگذار بوده است. ورود به مباحث جنگ‌ها و منازعات آینده چه در عرصه نظر و چه عمل مستلزم اتخاذ استراتژی کلان و آینده‌نگر است. در این تحقیق ضمن بررسی روندهای امنیتی جهان آینده به ویژه روندهای مربوط به جنگ‌ها بر اساس روش دلفی، به بررسی و شناخت سناریوهای محتمل در این حوزه و در نهایت احصاء چالش‌ها و فرصت‌های فراوری جمهوری اسلامی در باب جنگ‌های آینده پرداخته شده است. (رستمی، ۲۰۱۷) شهناز بازدار و همکارانش در تحقیق خود "بررسی و اولویت‌بندی عوامل واگرایی اثرگذار در روابط ایران و کشورهای اسلامی پیرامونی" بیان نموده‌اند که با نگاهی ژئوپلیتیکی به مسائل ایران و کشورهای اسلامی پیرامونی آن، مشخص می‌شود که هر اقدامی در ایران، به مثابه کانون مذهب شیعه، کشورهای اسلامی پیرامونی را که به حوزه نفوذ ایران تعلق دارند، متأثر می‌کند. فضای سرزمینی ایران خود به فراخور جغرافیا و تاریخ پیچیده آن، دربردارنده مسائل گوناگون ژئوپلیتیکی است که می‌تواند در روابط ایران با کشورهای پیرامونی، تأثیرگذار باشد. بررسی

ایران" (۱۳۹۰) نشان می‌دهد که عوامل داخلی و خارجی هر کدام به سهم خود در ایجاد ناامنی جنوب شرق ایران (سیستان و بلوچستان) مؤثر می‌باشند؛ منتهی سهم عوامل خارجی بیش از عوامل داخلی است. (احمدی پور و همکاران، ۱۳۹۰) براساس مباحث مطرح شده در تحقیق نوذر شفیعی و همکاران در سال ۱۳۹۳ با عنوان "تأثیر حضور آمریکا در افغانستان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر واقع‌گرایی تهاجمی (۲۰۱۲-۲۰۰۱)" حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ باعث شد تا سیاست خارجی آمریکا از ابهام راهبردی دوران پس از جنگ سرد و فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی خارج شده و با خلق دشمن جدید به نام "تروریسم"، زمینه را برای بهره‌برداری از این دشمن برای حل مشکلات خود در نظام بین‌الملل فراهم کند. آمریکا در حمله به افغانستان در ورای اهداف کوتاه مدت اعلامی خود که همان مبارزه با تروریسم و از بین بردن نیروهای حامی تروریسم یعنی طالبان را عنوان کرد به دنبال اهداف بلند مدت و اعمالی بود که تثبیت هژمونی خود را پیگیری می‌کرد. با بررسی اهداف اعلامی و اعمالی آمریکا در افغانستان و سیاست‌های تهاجمی به کار گرفته شده توسط آمریکا در این کشور به این نکته پی می‌بریم که تأثیرگذاری آنها بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران کاملاً مشهود است و حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، نظامی و اجتماعی را شامل شده که هر یک از این حوزه‌ها نیز زیرمجموعه‌های متعددی را در برمی‌گیرد. به طور کلی، باید اشاره کرد که ارتباط مستقیم حضور آمریکا در افغانستان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به دلیل همسایگی و دارا بودن مشترکات فرهنگی و سیاسی میان جمهوری اسلامی ایران و افغانستان می‌باشد. (نوذر شفیعی و همکاران، ۱۳۹۳) جعفر حق پناه و همکارش در مقاله خود با عنوان "جمهوری اسلامی ایران و الگوهای امنیتی آسیای جنوب غربی" بیان می‌دارد که جمهوری اسلامی ایران در نسبت با بازیگران منطقه‌ای در خرده نظام امنیتی شرق ایران از موقعیت برتری برخوردار است؛ اما با توجه به برخی محدودیت‌ها و آسیب‌پذیری‌های داخلی و نیز حضور و نفوذ

و مطالعه دقیق این مسائل، یکی از ضروریات جهت مناسبات پایدار و سازنده با همسایگان اسلامی است. تحقیق حاضر با اتخاذ یک رویکرد علمی بصورت ترکیبی، یعنی توصیفی - تحلیلی و پیمایشی و با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده و در نتایج حاصل از پژوهش حاضر، در مجموع ۱۱ عامل و اگر شناسایی شده و در اولویت‌بندی آنها در زمینه "تعارضات ایدئولوژیک" به عنوان مهمترین عامل و اگر بین ایران و کشورهای اسلامی پیرامونی در اولویت اول قرار گرفت. (بازدار و همکاران، ۱۳۹۵) ام‌البین چابکی در مقاله‌ای با عنوان "چالش‌های روابط ایران و جمهوری آذربایجان" بیان کرده که روابط ایران و جمهوری آذربایجان از زمان استقلال تا به امروز، با وجود زمینه‌های متعدد همکاری، با چالش‌هایی مواجه بوده است. این مقاله در صدد یافتن پاسخی برای این پرسش است که عامل اصلی به چالش کشیده شدن روابط تهران-باکو چیست؟ در این راستا با تبیین ادراکات تهران-باکو نسبت به یکدیگر در چارچوب رهیافت سازه‌انگاری، عوامل سیاسی-اقتصادی تأثیرگذار بر روابط دو کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. (چابکی، ۱۳۸۹). غلامعلی چگنی‌زاده در مقاله "تأثیر تحولات سوریه بر الگوی تعاملی میان ایران و ترکیه؛ الگوی مفهومی و نظری" بیان کرده که روابط دو کشور ایران و ترکیه، که دو کشور بزرگ غیرعرب خاورمیانه هستند، طی روند تاریخی خود فراز و نشیب بسیار داشته است. در هر منطقه‌ای تحت تأثیر عوامل مختلف، میان کنش‌گران آن منطقه الگوهای تعاملی مختلفی مانند دوستی، رقابت و نیز دشمنی شکل می‌گیرد. نتایج این پژوهش حاکی از این است که اگر الگوی تعاملی طیفی است که یک سر آن دوستی، میانه آن رقابت و انتهای آن دشمنی می‌باشد، تحولات سوریه باعث شده است الگوی تعاملی ایران و ترکیه از دوستی-رقابت به رقابت-دشمنی متمایل شود. این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی انجام شده و گردآوری اطلاعات نیز به روش کتابخانه‌ای است. (چگنی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲) دکتر زهرا احمدی‌پور در مقاله‌ای با عنوان "تبیین عوامل ناامنی در جنوب شرق

ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیکی اش محیطی آسیب‌پذیر و حساس بوده است. (فاضلی‌نیا، ۱۳۸۵: ص ۲۱). جمهوری اسلامی ایران از سه بعد «ژئوپلیتیک»، «انرژی» و «فرهنگی-ایدئولوژیک» ظرفیت و توانایی تأثیرگذاری بر نظام بین‌المللی را دارد. از نظر ژئوپلیتیک، موقعیت جغرافیایی ایران به نحوی است که در همسایگی قدرت‌های مهمی چون روسیه و حوزه‌ی نفوذ امریکا (جنوب خلیج فارس) قرار دارد. قرار گرفتن در مناطقی که قدرت‌های بزرگ، منافع حیاتی برای خود قائل‌اند، به طور طبیعی، جایگاه کشور را در تعامل میان قدرت‌های بزرگ افزایش می‌دهد. از نظر اقتصادی شاهراه-های بزرگ تجاری جهان در دریا و خشکی یا از ایران یا از نزدیکی ایران می‌گذرند و بر این اساس، ایران با پانزده کشور همسایه دارای مرز آبی و خاکی است، ضمن این‌که با برخورداری از بخش قابل توجهی از انرژی جهان، داشتن تسلط ژئوپلیتیکی بر بیش از نیمی از ذخایر انرژی دنیا در منطقه‌ی خلیج فارس جایگاه مهم در میان کشورهای صادرکننده نفت (اپک) و نهایتاً، نقش بالقوه ایران در تأمین امنیت اقتصادی و انرژی به عنوان سوخت سیاست در جهان برجستگی خاصی دارد. به دلیل اهمیت و حساسیت این موقعیت ژئوپلیتیکی است که قدرت‌های بزرگ، مانع تقویت و نقش آفرینی یک ایران ناهماهنگ با نظام بین‌المللی می‌باشند. (ایزدی و خلفی، ۱۳۹۰: ۴۷-۴۸) نظریه‌پردازان معروف در اندیشه‌های خود نقش بی‌نظیر ایران را در تأثیرگذاری بر مسائل مختلف جهانی مطرح کرده‌اند. مکنندر، ایران را به دو بخش تقسیم می‌کند. از ارتفاعات البرز به سمت شمال را جزو هارتلند یا قلب زمین و از البرز به سمت جنوب را جزو هلال داخلی می‌داند. ماهان در نظریه قدرت دریایی، برای ایران موقعیت گذرگاهی قائل بود که در مسیر دسترسی قدرت بری (زمینی) روسیه به اقیانوس‌های جهان قرار دارد. ایران در نظریه اسپایکمن، بخش مهمی از ریملند است و به همین دلیل، موضوع رقابت دو قدرت بری (زمینی) و بحری قرار گرفته است. کوهن، هر چند در نظریه-ی سیستمی خود از ایران به عنوان عنصری بی‌قرینه و

قدرت‌های فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای رقیب و همگرایی‌های میان آنها عملاً این برتری به موازنه تبدیل می‌شود که در شکل دهی به الگوی امنیتی در این منطقه اثر تعیین‌کننده‌ای دارد. (حق پناه و همکارش، ۱۳۹۳) مسعود محمد حسینی و همکارش در تحقیق خود با عنوان "سنجش تهدیدهای امنیتی در جنوب شرق ایران"، تهدیدهای امنیتی منطقه را بر اساس شکل‌گیری تهدید به ترتیب در سه سطح به شرح جدول زیر دسته‌بندی می‌کند: (محمد حسینی و همکار، ۱۳۹۱)

جدول ۲- تهدیدهای امنیتی در جنوب شرق ایران

مؤلفه	تأثیرگذارترین عوامل	سطح تهدید
نظامی-امنیتی	۱-تردد اشراک و گروه‌های مسلح جهت فعالیت- های تروریستی در ایران ۲-ورود و خروج غیرقانونی مبلغین با گرایشات سلفی‌گری	بامنشا مرزی
اجتماعی-فرهنگی	رشد فزاینده جریانات مذهبی با تفکر سلفی‌گری و تشدید فعالیت‌های تبلیغی	با منشا داخلی
نظامی-امنیتی	۱-حمایت کشورهای حوزه خلیج فارس(عربستان و امارات) از جریانات افراطی مذهبی ۲-جی ثباتی سیاسی و ناآرامی در کشورهای افغانستان و پاکستان ۳-حضور مستقیم آمریکا(اطلاعاتی و عملیاتی) در کشورهای همسایه جهت فشار به ایران	با منشا خارجی

امیر هوشنگ میرکوشش و همکارش در مقاله با عنوان "تبیین ژئوپلیتیکی مناقشه قومی در بلوچستان پاکستان" نتیجه می‌گیرد که ناسیونالیسم بلوچ در پاکستان که خواستار یک خودمختاری و شکل‌گیری بلوچستان مستقل است منجر به این خواهد شد که بلوچستان پاکستان وارد فاز جدیدی از خشونت با ایجاد یک جنبش چریکی طولانی مدت خواهد شد و چشم‌انداز جنگ در بلوچستان تمام کشورهای همسایه را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد. (میرکوشش و همکارش، ۱۳۹۰)

مبانی نظری تحقیق

جمهوری اسلامی ایران

محیط امنیتی ایران به واسطه هویت انقلابی-ایدئولوژیکی-اش و از جهت تاریخی، فرهنگی و قومی به سبب موقعیت

نشان دهند. این نیز به نوبه خود وجود نیروهای زمینی کوچک‌تر، پویاتر و انعطاف‌پذیرتری را ایجاد می‌کند که در عین حال از قدرت مرگبار چشمگیری برخوردار باشند. این اندیشه به معنی گذار از ارتش‌های از پیش آرایش یافته دوران صنعتی که برای متوقف ساختن پیشروی شوروی در اروپا آموزش دیده و تجهیز شده بودند به ارتش قدرت نمای دوران اطلاعات است که می‌تواند در هر نقطه از جهان به عملیات بپردازد. امروزه هر منطقه در حال تجربه تهدیدات جدیدی است و به اشکال جدیدی از امنیت نیاز دارد. این حاصل افراط‌گرایی شدید مذهبی و تروریسم بین‌المللی است. این نقش جدید کنش‌گران غیر دولتی و تاکید جدید روی جنگ نامتقارن نیاز به تفکر و تجدیدنظر درباره هر شکلی از همکاری و مشارکت در امنیت ملی است. ظهور کنش‌گران غیر دولتی و ارتباط بین رشد مشکلات شهری و نبردهای شهری دولت‌ها را به تجدید نظر در نقش نیروی امنیت ملی وادار می‌نماید. همچنین باید اقداماتی فراتر از محدودیت‌های انقلاب در امور نظامی انجام داد که می‌تواند به آن انقلاب در امور نظامی شهری اطلاق کرد. (کردسمن، ۲۰۱۵)

تهدیدات علیه ایران

ائتلاف سازی منطقه ای

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، ائتلاف‌های منطقه‌ای متعددی در مناطق ژئوپلیتیک پیرامونی ایران و به ویژه در شبه جزیره عربستان ایجاد شده است. (سیفی و همکارش، ۱۳۹۵) یکی از مؤلفه‌های موازنه همه جانبه، هم پیمانی کشورهای ائتلاف کننده با نیروهای خارجی است. یعنی اتحادسازی صرفاً به سطح منطقه‌ای محدود نمی‌شود و این کشورها برای حفظ خود به دنبال جذب متحدان خارجی نیز هستند. (فریدمن، ۲: ۱۳۹۴) در حوزه خلیج فارس نیز به علت تقارن منافع جهان غرب با کشورهای غیردمکراتیک منطقه، همکاری تنگاتنگی وجود دارد. این همکاری در دو عرصه سیاسی و نظامی قابل مشاهده است. (گلام، ۲۰۱۵: ۲)

کشوری بنیادگرا یاد می‌کند ولی در نظریه‌ی ساختار ژئوپلیتیک جهان، ایران را بخش مهم منطقه‌ی خرد شده خاورمیانه می‌داند که می‌تواند منشأ تحول باشد. از نظر هانتینگتن، ایران مرکز تمدن اسلامی است که اتحاد آن با تمدن کنفوسیوسی می‌تواند پایه‌های تمدن غرب را متزلزل سازد. مجتهدزاده، ایران را هارتلند جدیدی در ژئوپلیتیک پست مدرن تصور می‌کند و فولر از آن به عنوان قبله عالم یاد می‌کند. ایران در دیدگاه توال، سرچشمه‌ی تحرک و پویایی جهان تشیع و جهان اسلام است. برژینسکی نیز با توجه دادن دولتمردان امریکا به واقعیت‌های ایران، راه‌کارهای منطقی را به آن‌ها پیشنهاد می‌دهد. از نظر اریک ریتز، ایران به عنوان یک عامل مهم تأثیرگذار در جهان اسلام و آسیای مرکزی باقی خواهد ماند. (احمدی و پارسایی، ۱۳۸۴: ۲۹۵)

جنگ زمینی آینده

به گفته متخصصان جنگ زمینی، قطع نظر از دگرگونی‌های پدیدآمده در عرصه فناوری پیشرفته، هنوز این نیروهای زمینی هستند که باید به اهداف نظامی دست یابند. بیشتر مأموریت‌های نظامی که از پایان جنگ سرد برای ایالات متحده پیش آمده وابسته به نیروهای زمینی بهره‌مند از پشتیبانی قدرت هوایی و دریایی بوده است. در بوسنی، کوزوو، افغانستان و عراق چنین بود، حتی در جریان نخستین جنگ خلیج فارس هم عراقی‌ها ضربه‌های دقیق از راه دور را تحمل کردند و تسلیم نشدند مگر آن زمان که نیروهای زمینی ائتلاف در صحنه نبرد حاضر شدند. یکی از دگرگونی‌های اصلی در این زمینه، گرایش به سمت جنگ ساحلی است. منطقه ساحل رزمگاه کاملی برای جنگ مشترک است زیرا انجام عملیات مؤثر در این محیط ایجاب می‌کند که نیروی دریایی با نیروی زمینی همکاری نزدیک داشته باشد. گرچه نیروهای زمینی همچنان ضرورت دارند، ویژگی‌هایشان در حال تغییر است. پیش‌بینی‌ناپذیر بودن تهدیدات در محیط امنیتی بین‌المللی امروز ایجاب می‌کند که نیروهای نظامی بتوانند در برابر هر وضعیتی به سرعت از خود واکنش

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق با رویکرد کیفی انجام شده و از نظر نوع تحقیق کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی اکتشافی است و برای تحلیل داده‌ها از تحلیل محتوای کیفی استفاده گردیده است.

شیوه جمع‌آوری داده‌ها:

جمع‌آوری داده‌ها از طریق تشکیل نشست تخصصی با ۱۱ گروه خبره حوزه جنگ و مصاحبه ساخت‌یافته با آنها انجام شده است. این نشست تخصصی به این گونه بود که هر بار، یک سوال طرح می‌شد و هر گروه به سوالات، مکتوب جواب می‌دادند و سپس پاسخ‌هایشان برای همه جامعه آماری قرائت می‌شد و سپس سوال بعدی مطرح می‌گردید. و در نهایت پاسخ‌ها جمع‌آوری شدند. پس از پایان این نشست تخصصی، همین سوالات مجدداً به صورت پرسشنامه ساخت‌یافته به هریک از اعضای گروه‌ها داده شد و از ایشان خواسته شد تا با در نظر گرفتن پاسخ‌های سایرین، آخرین نظرات خویش را در پاسخ به سوالات بیان نمایند.

جامعه آماری:

جامعه آماری تحقیق شامل تمامی استادان حوزه جنگ زمینی بودند که شناخت کامل از تمامی مرزهای زمینی کشور داشتند.

روایی و پایایی (قابلیت اطمینان)

برای تعیین روایی و پایایی این تحقیق کیفی، از خبرگی خبرگان استفاده شد. پاسخ سوالات گروه‌های خبره در نشست تخصصی در اختیار همه افراد قرار گرفت و پس از آن مجدداً از افراد خبره خواسته شد که پاسخ به سوالات را تکرار نمایند و همه خبرگان پاسخ‌های خویش را تایید نمودند. همچنین نتایج نهایی تحقیق، در اختیار ده نفر از خبرگان دیگر حوزه جنگ که در نشست تخصصی حضور نداشتند قرار داده شد و همه خبرگان نتایج تحقیق را تایید نمودند.

افراطی‌گری مذهبی؛ گروه‌های ضد شیعی و ضد ایرانی

افراطی‌گری، نوعی رفتار خشونت‌گرای هدفمند است که پشتوانه بسیار قوی هویتی و ایدئولوژیک دارد و مهمترین ویژگی آن صدمه زدن به دیگران است. (جمالی، ۱۳۹۰: ۱۲-۱۱) افراطی‌گری مبتنی بر مذهب دستکاری شده است؛ افراط‌گراها قصد دارند با تسلط بر دولت‌ها، آموزه‌ها و قوانین مورد نظر خود را در همه ارکان و شئون جامعه جاری کنند. (بورم، ۲۰۱۱: ۹) بی‌شک، اصلی‌ترین منبع تنش در روابط ایران و پاکستان، حول مسائل ایدئولوژیک و مذهبی است.

قدرت‌های مداخله‌گر

سیستم بین‌الملل، متشکل از نظم‌های منطقه‌ای است که در همه این مناطق قدرت یا قدرت‌های مداخله‌گر، به نسبت حساسیت جایگاه و عدم انسجام ساختاری نظم منطقه‌ای حضور دارد. باری بوزان، با به‌کارگیری مکتب انگلیسی در سطح منطقه‌ای، نهاد مدیریت قدرت‌های بزرگ را به دو نوع "مدیریت قدرت بزرگ از سطح جهانی به سطح منطقه‌ای" و "مدیریت قدرت بزرگ منطقه‌ای در درون منطقه" تقسیم می‌کند؛ وی معتقد است که نوع اول مدیریت قدرت‌های بزرگ، معلول دو عامل فشار خارجی و کشش تقاضای محلی است. (باری بوزان و همکارش، ۲۰۰۹) کاتزنشتاین، معتقد است که پس از جنگ سرد و با افول "منطقه‌گرایی بسته"، شاهد "منطقه‌گرایی آمریکامحور" و ایجاد "مناطق پرمفد" هستیم که براساس آن "امپراتوری آمریکا بلبینگی در وسط یک چرخ، با تعداد زیادی از سیم‌پره‌های منطقه‌ای است". (قاسمی و همکارش، ۱۳۹۵) بر این مبنا، قدرت مداخله‌گر در شکل‌دهی سیستم‌های کنترل نظم و فرایندهای منطقه‌ای، نقشی تعیین‌کننده دارد. البته در این راستا انشقاق مذهبی، مهم‌ترین حفره ساختاری و درگاه ورودی قدرت مداخله‌گر برای بهره‌گیری از گروه‌های ضدسیستمی در جهت طراحی و تحقق نظم مطلوب خود بوده است. (قاسمی و همکارش، ۱۳۹۵)

الف- نتایج گروه‌های خبرگی:

بر اساس نتایج نشست تخصصی و مصاحبه با شرکت کنندگان در نشست، تعداد ۶ گروه از ۱۱ گروه خبره، منطقه شرق و جنوب شرق کشور را به عنوان مساله‌خیزترین و مستعدترین منطقه برای ایجاد مناقشه در آینده با توجه به روندهای موجود اعلام نمودند.

جدول ۳- نتایج نهایی تحلیل محتوای مصاحبه با گروه‌های نشست خبرگی

گروه	مساله‌خیزترین منطقه برای ایجاد جنگ زمینی	کشگران کلیدی	علت انتخاب منطقه	روندهای اصلی
۱	جنوب غرب ایران	عراق، آمریکا و هم پیمانان، عربستان و قوتیهای مشترک	<ul style="list-style-type: none"> موقعیت کشور عراق در غرب کشور عدم وجود فضای حیاتی کشور های غرب حساسیت های اقتصادی منطقه موقعیت سرزمینی جنوب غرب وجود منابع طبیعی و انرژی های فسیلی محل برخورد حوزه ژئوپلیتیکی ایران و عربستان 	حساسیت های جهانی به امنیت انرژی
۲	شرق و جنوب شرق	اتحاد تروزیستها، مداخلات خارجی	<ul style="list-style-type: none"> واگرایی قومینهای منطقه و وجود بستر مداخلات خارجی در پاکستان افزایش فعلیت گروه های تروریستی چالش ژئوپلیتیک چالش امنیتی دامن زدن به اختلافات دین و مذهبی تناوب و شدت میزان تهدید ها 	شکل گیری مجدد گروه های دارای هویت جعلی در افغانستان و عراق
۳	شمال غرب	تروریستها، گروه های معاند کرد، رژیم صهیونیستی، اقوام محلی داخلی	<ul style="list-style-type: none"> خطر گسترش تروریسم افراطی تکفیری از طریق مرزهای ترکیه به داخل ج ۱۱ تحولات کردستان عراق و خطر قومیت گرایی کرد محور برای امنیت ملی ج ۱۱ حضور مستمر و مداوم عوامل رژیم صهیونیستی در کشور های آذر بايجان و ارمنستان و تهدید ناشی از آن برای امنیت ملی ج ۱۱ شیوع تفکر نژاد پرستانه در آذر بايجان های شرقی و غربی به طور کلی تنوع قومیتی و اشتراک با کشور های همجوار و اختلافات شیعه و سنی وجود پتانسیل واگرایی با محوریت اقوام کرد در سه کشور ایران و عراق الگوی جدایی اقلیم کردستان عراق فعالیت های گروه های کرد مانند، کومله، دموکرات، پژواک در ایران تحریک های عوامل خارجی و آموزش و پشتیبانی این عوامل بیگانه و ترغیب به جدایی طلبی زبان و مذهب مشترک به عنوان فاکتور هم گرایی ساز اقوام کرد سه کشور 	شکل گیری مجدد گروه های دارای هویت جعلی در افغانستان و عراق

۴	جنوب غرب	عراق، نیروهای تکفیری، قوتیهای مرزی مشترک عربی و	<ul style="list-style-type: none"> قبلا این منطقه چندین مرحله شاهد درگیری بین ایران و دولت عراق بوده است وجود قومیت ها و مذاهب مختلف در منطقه حضور نیروهای تکفیری در کشور عراق اختلافات مرزی بر طرف نشده بین کشور ایران و عراق و به خصوص حوزه آب خیز و تقسیم آب 	شکل گیری مجدد گروه های دارای هویت جعلی در افغانستان و عراق
۵	غرب	عراق، قوتیهای مشترک، تروریستها، ترکیه،	<ul style="list-style-type: none"> از هفت منطقه پدافندی کشور ۴ منطقه پدافندی در این ناحیه است نزدیکترین و سهل الوصول ترین راه نفوذ به داخل کشور و رسیدن به مرکز بعد از سقوط مواضع پدافندی به علت همسایگی با کشور عراق این ناحیه همواره مورد تهاجم کشور عراق و سایر کشور های دارای منافع مشترک علیه جمهوری اسلامی ایران به علت همسایگی با اقلیم کردستان عراق و مجاورت با همسایگی کردستان ایران منطقه نبرد با توجه اختلاف قومیتی مناسبی است در چند سال اخیر به علت نفوذ داعش در استان دیاله عراق نیرو های مهاجم در فاصله ۴۰ کیلومتری از مرز قرار می گیرد برجسته بودن تعصبات پان ترکیسم پان عربیسم و کرد در این منطقه که آستان حوادث خواهد بود نقش منافع آبی بین ایران و عراق و حوزه برداشت آب از این منطقه چالش دولت عراق و محدودیت ژئوپلیتیکی این کشور در دریا 	اختلافات تاریخی و شکل گیری مجدد گروه های دارای هویت جعلی در افغانستان و عراق
۶	شرق و جنوب شرق	رژیم صهیونیستی، گروه های معاند ج ۱۱ ایران و وهابیت، سلفیت، انصار عربی	<ul style="list-style-type: none"> عدم توسعه در زمینه های متعدد و متنوع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی سرمايه گذاری گسترده رژیم صهیونیستی، گروه های معاند ج ۱۱ ایران و وهابیت و سلفیت نزدیکی به کشورهای بحران خیز پاکستان و افغانستان و کشورهای عربی تحت لوای عربستان تراکم کم جمعیت در منطقه نزدیکی به آبهای آزاد 	شکل گیری مجدد گروه های دارای هویت جعلی در افغانستان و شمال پاکستان و عراق
۷	ساحل جنوب کشور	امارات، کشورهای عربی، کشورهای غربی،	<ul style="list-style-type: none"> ادعای کشور امارات عربی متحده بر جزایر سه گانه ایرانی حمایت اغلب کشورهای عربی حوزه خلیج فارس از امارات تحریک اقوام و جریانات هم سو با اعراب حمایت کشورهای غربی خرید های گسترده تسلیحاتی کشور امارات مشکلات زیست محیطی موجود در منطقه حضور سیاسیون غربی در برخی کشورهای عربی و ایجاد تحریک وجود آب های ساحلی سهولت دسترسی به مناطق مرزی 	تحریکات کشورهای مداخله گر
۸	شرق، جنوب شرق، سواحل کران	نیروهای فرامنطقه، مردم بومی، ای،	<ul style="list-style-type: none"> وجود محل های بکر و دست نخورده و ورود نیرو های فرا منطقه ای بدلیل وجود زیر ساختهای اقتصادی سیاسی و ... انطباق با سواحل دریا و خشکی 	شکل گیری چنین جنگی بزرگ تر شدن حضور، قدرت ها،

سال ۲۰۱۳ آمده است: الف) ارسال نیروهای زمینی وسیع به خارج از کشور مشکل است لذا برای مقابله با چالش‌های بزرگ‌تر فضای امنیتی امروزی نیاز به انجام کارهای بیشتر با امکانات و منابع کمتر توسط تیم‌های کوچک که در منطقه باقی خواهند ماند، است. ب) با محدودیت منابع، و چالش‌های امنیتی زیاد آمریکا یک رویکرد «مداخله نظامی مقیاس کوچک» در مداخلات نظامی و تعاملی، به سرعت به بخشی از راهبرد اصلی آمریکا در کنار راهبردهای سنتی تبدیل می‌شود.

رژیم صهیونیستی

در دکترین نظامی رژیم صهیونیستی تاکید بر سیستم‌های تکنولوژی پیشرفته موشک‌های فضا پایه و ماهواره‌های برای دریافت هشدار اولیه قابل اعتماد و داده‌ها اطلاعاتی در زمان واقعی است. آنها معتقدند که باید از تعیین مکان جنگیدن از سوی دشمن جلوگیری کرد و به دلیل وسعت کم سزمینی بر آن است که هر جنگی را به خاک دشمن بکشاند. بر اساس سناریوهای در نظر گرفته شده برای جنگ، ساختار نیروی نظامی رژیم صهیونیستی دچار تحولی شامل ایجاد یک فرماندهی استراتژی با قابلیت‌های هوایی و دریایی شده است که دارای شالوده اطلاعاتی با ابزارهای استراق سمع و سیستم‌های شنود، جنگ اطلاعاتی و جاسوسی رایانه‌ای است. روش جنگیدن نیز به سمت ضربات پیشگیرانه و تهاجم پیش‌دستانه به مراکز نظامی و تخریب زیرساخت‌های صنعتی و اقتصادی و ارتباطی خواهد بود.

ناتو

رفتار ناتو نسبت به ایران از مولفه‌های روابط ایران و آمریکا، روابط چالشی روسیه و جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی ایران متأثر است. استراتژی ناتو در مقابل ایران بعد از جنگ سرد عمدتاً تلاش در جهت دشمن‌سازی از ایران و حضور در حوزه‌های نفوذ استراتژیک ایران در جهت مهار استراتژیک این بازیگر مهم بوده است. برخی از اقدامات ناتو پیرامون ایران به شرح زیر می‌باشد:

۹	شرق، جنوب شرق و سواحل مکران:	خریستان، گروهای تروریستی، کوردهای معاند	<ul style="list-style-type: none"> • دسترسی به آب‌های آزاد و سواحل مناسب جهت عملیات • مستعد بودن منطقه جهت بروز تنش به علت عدم توسعه پدافند داخلی • عدم وجود مراکز نظامی مهم به مقدار کافی • عدم وجود عوارض و موانع طبیعی و مصنوعی مهم • فعالیت‌های تبلیغی بعضی از کشورهای منطقه با تشکیل مدارس وهابیت 	تشدید بی توجهی و غفلت حاکمیت به جمع مسایل فرهنگی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی
۱۰	شرق و جنوب شرق:	مردم محلی، کشورهای منطقه، پاکستان، وهابیت و سلفی‌گری	<ul style="list-style-type: none"> • عدم توسعه ی همه جانبه در منطقه و نبود فرصت‌های شغلی مناسب برای افراد بومی در مناطق مرزی • کمبود بازارچه‌های مرزی و مبادلات اقتصادی در مناطق مرزی • عدم وجود راه های مناسب جاده‌ای در مناطق مرزی • راه داشتن به آب‌های آزاد و مرزهای آبی و نیز مرز خشکی با کشور پاکستان و همچنین عدم وجود نا همواری‌ها و ارتفاعات و وجود سرزمین‌های هموار و پست برای عملیات- های زمینی وجود محورهای مواصلاتی متعدد موجب می شود که زمین منطقه از نظر جنبه- های تاکتیکی آسیب پذیر باشد. 	تشدید بی توجهی و غفلت حاکمیت به جمع مسایل فرهنگی، امنیتی، اقتصادی و اجتماعی
۱۱	منطقه جنوب شرق:	قبایل مسلح محلی، نیروهای فراسلطانی، وهابیت و عناصر تکفیری	<ul style="list-style-type: none"> • انطباق مرز دریایی و خشکی و وسعت جغرافیایی • دارا بودن سواحل مناسب و طولانی • تنوع قومیتی و بافت جمعیتی و مذاهب مختلف و وهابیت و عناصر تکفیری • سواحل مناسب برای اجرای عملیات آبی خاکی • منطقه مناسب جهت عملیات زیر سطحی • قدرت مانور یگان های شناور در این منطقه • نزدیکی به اقیانوس هند • مسلح کردن قبایل و طوایف منطقه داخلی 	راکری قومی و مذهبی، تشدید نفوذات یا اشباح راهبردی حاکمیت نسبت به تناسب سیستم دفاعی منطقه

همچنین کنش‌گران کلیدی جنگ زمینی احتمالی در این منطقه براساس تحلیل محتوای نتایج نشست تخصصی و مصاحبه‌های انجام شده به شرح زیر می‌باشد:

ایالات متحده آمریکا

طبق مندرجات راهبرد نظامی اخیر در سند راهبردی آمریکا در حوزه نظامی با عنوان «استراتژی نظامی ملی ۲۰۱۵» نیروهای آمریکایی، آمادگی مقابله با طیف منازعات ترکیبی که از هم‌افزایی کنش‌گران دولتی و غیردولتی در عرصه منازعات بین‌المللی حاصل می‌شود را احراز و حفظ می‌کنند. همچنین در گزارش اندیشکده مرکز امنیت نوین آمریکا در خصوص آینده راهبرد مداخلات نظامی آمریکا در جهان در

ظهور گروه‌های تروریستی زیاد در منطقه شرق و جنوب شرق ایران به شرح زیر است: جندالشیطان (جندالله)، جیش الظلم (جیش العدل)، جیش النصر، الفرقان، حزب جدایی طلب بلوچستان-پاکستان و ایران، حرکت انصار، فدائیان خلفای راشدین، جیش السلام، جیش الحکم، لشکر خراسان، انصارالفرقان.

رادیکالیسم قومی و وهابیت :

نفوذ وهابیت عربستان و پاکستان بر مناطق مرزی ایران در سال‌های اخیر گسترش یافته است؛ به طوری که دانشگاه‌های مذهبی و غیرمذهبی عربستان سالانه تعداد درخور توجهی بورسیه در اختیار دانشجویان ایران می‌گذارد. همین مسأله در مورد پاکستان نیز صدق می‌کند.

منافقین

اسناد موثق و بجا مانده از دهه شصت نشان می‌دهد که عملیات‌های سازمان در بلوچستان و نوار مرزی ایران و پاکستان در مشارکت کامل با اسلاف جیش‌العدل و ریگی انجام می‌گرفت. اما فعال شدن مجدد این گروه تحت عنوان "فرزندان دلیر مردم ایران" در بلوچستان رنگ و بوی دیگری دارد.

القاعده

القاعده نقطه عطفی در تحولات اسلام‌گرایی رادیکال محسوب می‌شود. ریشه ایدئولوژیک القاعده به تفکرهای سلفی تکفیری که مبدع آن وهابیت بود، بازمی‌گردد. هرچند القاعده اکنون ضعیف شده است، ولی همچنان به عنوان یک گروه تروریستی وجود دارد.

داعش و شکلهای جدید گروه‌های تروریستی

داعش قدرتمندترین تبلور از سازمان تروریستی است که تحت نام شاخه القاعده در عراق و پس از حمله سال ۲۰۰۳ آمریکا به عراق شکل گرفت و پس از گسترش در شامات و سایر کشورها، هم اکنون به یک گروه تروریستی بدون مرکز،

- اتحاد استراتژیک با ترکیه
- فرماندهی عملیات ایساف در افغانستان با مدل مداخله-گرایانه مبتنی بر نظامی‌گری
- همکاری استراتژیک با پاکستان
- داشتن برنامه‌های مشارکتی با کشورهای پیرامون ایران

عربستان و ائتلاف عربی:

عربستان، در همگرایی با پاکستان و واگرایی کامل با ایران است. ریشه اصلی منازعات ایران و عربستان را باید در رقابت کسب قدرت منطقه‌ای با بهانه مسائل مذهبی جستجو کرد؛ به طوری که عربستان دارای بیشترین نقش در تجهیز و سازماندهی مدرسه‌های مذهبی در پاکستان، و گروه‌های ضد شیعی این کشور است. عربستان به دنبال کسب رهبری یک ائتلاف عربی علیه ایران است.

طالبان

در "تفکر طالبانیسم" که شیوه به روز شده جریان فکری ابن تیمیه و پیروان اوست، ضدیت با شیعه بارز و مشخص است. ملامحمد عمر رهبر طالبان اعلام کرد: "شیعیان چیزی بین کفار و مسلمانان هستند. به ادعای طالبان، شیعیان بدعت گذارانی هستند که می‌توان آنان را برای عقاید مذهبی شان آزار و اذیت کرد"، این رویکرد ایران را به عنوان بزرگترین کشور شیعی جهان به چالش می‌خواند.

سپاه صحابه و لشکر جهنگوی

سپاه صحابه در هر چهار ایالت پاکستان رسوخ کرده و به عنوان یکی از قویترین گروه‌های افراطی پاکستان شناخته می‌شود. این سپاه، شیعیان را مسلمان نمی‌داند و به عنوان واکنشی در قبال انقلاب شیعی ایران تأسیس شده است.

گروه‌های تروریستی شرق ایران

به نظر می‌آید سازمان اطلاعات نظامی پاکستان برای خنثی کردن تفکر قومی جدایی طلب در ایالت بلوچستان به تقویت نیروهای رادیکال اسلامی روی آورده است. شاهد این ماجرا

سوال دوم: مهمترین روندهای موجود برای شکل‌گیری جنگ زمینی احتمالی آینده در منطقه کدامند؟ روندهای موجود برای شکل‌گیری چنین جنگی پرنرنگ‌تر شدن حضور قدرتهای مداخله‌گر شامل آمریکا و ناتو، تشدید تحرکات عربستان در بلوچستان پاکستان و ایران، شکل‌گیری مجدد گروه‌های دارای هویت جعلی در افغانستان و شمال پاکستان و افزایش بی‌اعتمادی به دولت مرکزی و قومیت‌گرایی مفرط در استانهای مرزی ایران در منطقه اعلام می‌شوند.

سوال سوم: کنش‌گران کلیدی جنگ زمینی احتمالی در منطقه کدامند؟ باتوجه به اهداف چندگانه‌ای که اشاره شد و نتایج تحقیق علاوه بر جمهوری اسلامی ایران کنش‌گران کلیدی شامل نیروهای فرامنطقه‌ای آمریکا، ناتو و رژیم صهیونیستی و عربستان، داعش و شکل‌های جدید گروه‌های دارای هویت جعلی، منافقین و گروه‌های استقلال طلب بلوچستان پاکستان و طالبان، تروریست‌های محلی و رادیکالیسم قومی و وهابیت خواهند بود. لذا می‌توان جنگ آینده را ملغمه‌ای از جنگ نیابتی و جنگ مستقیم در منطقه دانست.

پیشهادات

با عنایت به نتایج تحقیق حاضر لازم است تحقیقات وسیعی در حوزه‌های زیر صورت پذیرد:

۱. شناسای نقاط قوت و ضعف مرزهای شرقی و جنوب شرقی کشور و راه‌های تقویت نقاط ضعف
۲. شناسایی موقعیت و قابلیت‌های کنشگران جنگ زمینی احتمالی آینده علیه ایران
۳. شناسایی قابلیت‌های مورد نیاز برای تقویت قدرت بازدارندگی و توان مقابله با کنشگران جنگ زمینی احتمالی آینده علیه ایران
۴. شناسایی راهبردهای ایجاد واگرایی بین کنشگران منطقه جهت جلوگیری از ایجاد جنگ‌زمینی احتمالی در آینده

تبدیل شده و احتمال ظهورش در شکل‌های نوین و در هرجایی قابل تصور است. در نگاه برخی کنش‌گران منطقه‌ای مانند عربستان، سرزمین پاکستان و افغانستان سرزمینی ایده آل برای تحریک و رشد داعش علیه قدرت منطقه‌ای ایران و همچنین رقیبی قدرتمند در مقابل طالبان به شمار می‌رود.

گروه‌های استقلال طلب بلوچستان پاکستان

ناسیونالیسم بلوچ در پاکستان که خواستار یک خودمختاری و شکل‌گیری بلوچستان مستقل است منجر به این خواهد شد که بلوچستان پاکستان وارد فاز جدیدی از خشونت با ایجاد یک جنبش چریکی طولانی مدت شود و چشم انداز جنگ در بلوچستان تمام کشورهای همسایه را نیز تحت تاثیر قرار خواهد داد.

نتیجه گیری

این تحقیق، شکل‌گیری جنگ زمینی احتمالی علیه ایران را در مساله خیزترین منطقه مرزی ایران در آینده با یک رویکرد تحلیلی مورد بررسی قرار داده و به دنبال پاسخ به سه سوال اساسی زیر بوده است:

سوال اول: مساله خیزترین منطقه جمهوری اسلامی ایران برای شکل‌گیری یک جنگ زمینی در آینده کدام منطقه است؟ نتایج نشست تخصصی، مصاحبه‌های انجام شده، روندهای موجود و اتفاقاتی که در منطقه غرب آسیا در حال انجام است حاکی از این است که مستعدترین منطقه کشور برای شکل‌گیری مناقشه و جنگ، منطقه شرق و جنوب شرق ایران است. این منطقه برای اینکه صحنه درگیری کنشگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به‌ویژه با موضوع و بهانه مناقشات قومی، قبیله‌ای و مذهبی باشد از وضعیت بسیار مستعدی برخوردار است و اگر همسایگان شرقی جمهوری اسلامی ایران یعنی پاکستان و افغانستان نتوانند همکاری مناسبی برای ایجاد امنیت پایدار در منطقه داشته باشند، این منطقه آستن جنگ‌های خونین در آینده نه چندان دور خواهد شد.

منابع

۱۰. چابکی، ام البنین (۱۳۸۹). چالش های روابط ایران و جمهوری آذربایجان. مطالعات اوراسیای مرکزی، ۳(۲)
۱۱. چگنی زاده، غلامعلی، تاجیک، هادی، نبوی، سید مهدی (۱۳۹۲). تأثیر تحولات سوریه بر الگوی تعاملی میان ایران و ترکیه؛ الگوی مفهومی و نظری، آفاق امنیت، سال ششم، شماره بیستم
۱۲. حق پناه، جعفر، بیدالله خانی، آرش (۱۳۹۳)، "جمهوری اسلامی ایران و الگوهای امنیتی آسیای جنوب غربی".
۱۳. حیدری، محمد و انعامی علمداری، سهراب (۱۳۹۱). "ژئوپلیتیک مرز و الگوی مدیریت و کنترل مرزهای شرقی". فصلنامه ژئوپلیتیک، سال هشتم، ش سوم، پاییز. رستمی، فرزاد (۲۰۱۷). تحول در ماهیت جنگ های آینده؛ جمهوری اسلامی ایران؛ سناریوها، فرصت ها و چالش ها. *مجله سیاست دفاعی*، (۹۷) ۲۵ - ۱۴۵ 190.
۱۵. سیفی، عبدالمجید، پورحسن، ناصر (۱۳۹۵). "موازنه همه جانبه و ائتلاف سازی عربستان سعودی در قبال جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا، شماره ۲۶، ص ۸۵-۱۱۰
۱۶. شفیعی، نوذر، عطائی، صدیف، پهلوانی، مهرداد (۱۳۹۲). "تأثیر حضور آمریکا در افغانستان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر واقع گرایی تهاجمی (۲۰۱۲-۲۰۰۱)"، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره 81
۱۷. صالحی، سید جواد، فرح بخش، عباس (۱۳۹۵). پایگاه سازی نظامی در غرب آسیا (خاورمیانه) و بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران. *مجله سیاست دفاعی*، ۲۴(96)
۱۸. فاضلی نیا، نفیسه (۱۳۸۵)، ژئوپلیتیک شیعه و مسئله امنیت ملی ایران، فصلنامه شیعه شناسی، شماره ۱۳، ص 36 - 21
۱. احمدی، حسن، دادجو، روزبه (۱۳۹۱). توسعه پایدار مناطق مرزی؛ راهبرد اساسی حفظ امنیت مرزها، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش ها و رهیافت ها، دانشگاه گیلان.
۲. احمدی، سیدعباس (۱۳۸۴). جایگاه ایران در نظریه ای ژئوپلیتیک، تهران: اولین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، صص ۲۹۷-۲۷۷
۳. احمدی پور، زهرا، حیدری موصولو، طهمورث، میرجلالی، اکبر (۱۳۹۰). "تبیین عوامل ناامنی در جنوب شرق ایران"، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی اعظمی، هادی، سلطانی، محسن، حجبی پناه، نرگس (۱۳۹۳). "بررسی و شناخت تهدیدات مرزی ایران (نمونه موردی: مرز مشترک با جمهوری آذربایجان)"، همایش مرز نشینی، توسعه پایدار و فرصت های سرمایه گذاری، پارس آباد.
۵. ایزدی، جهانبخش (۱۳۹۰). راهبردهای تحقق تعامل موثر و سازنده ایران در نظام بین الملل، تهران: فصلنامه رهنامه سیاستگذاری، سال دوم، شماره سوم، صص 43 - 67.
۶. ایمان، محمدتقی. نوشادی، محمودرضا (۱۳۹۰). "تحلیل محتوای کیفی". پژوهش. سال سوم، شماره دوم، پاییز و زمستان، صفحه ۱۵ - ۴۴
۷. بازدار، شهناز، پیشگاهی فرد، زهرا، فرجی راد، عبدالرضا (۱۳۹۵). فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال ششم، شماره دوم، صص 177 - ۱۵۱
۸. بیگارضایی، مجید، حیدری فر، محمد رئوف (۱۳۹۵). ژئوپلیتیک و بازیگری قدرت های جهانی و منطقه ای در غرب آسیا. مطالعات بیداری اسلامی، ۵(۹)، ۶۶-۸۴.
۹. جمالی، جواد (۱۳۹۰). "افراطی گری در پاکستان". تهران: انتشارات اندیشه سازان نور.

۱۹. فریدمن، جورج (۱۳۹۴). ایران، عربستان و توازن قدرت در خاورمیانه، ترجمه مؤسسه راهبردی اشراف، قابل دسترسی در <http://www.eshraf.ir/4480>
۲۰. قاسمی، فرهاد، عین الهی معصوم، بهرام (۱۳۹۵)، شکل گیری گروه های ضدسیستمی در شبکه ژئوپلیتیک جهان اسلام دوره ۴، شماره ۸، صفحه ۱-۴۲
۲۱. گلشنی، علیرضا، سهرابی، حمیدرضا (۱۳۹۳). نقش جمهوری اسلامی ایران در قیف ژئوپولیتیک غرب آسیا. فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات سیاسی بین المللی، ۶(۱۸)، ۸۱-۱۱۷.
۲۲. مرادیان، محسن، صادقی گوغری، سعید (۱۳۹۲). آینده پژوهی تهدیدات نظامی آمریکا علیه ج.ا.ایران، امنیت پژوهی، دوره ۱۲، شماره ۴۳؛ صص ۱۷۱ - ۱۴۵.
۲۳. متقی، ابراهیم (۱۳۸۹). گونه شناسی تهدیدهای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، آفاق امنیت، سال سوم، شماره هشتم، صص ۲۸-۵
۲۴. محمد حسینی، مسعود، علی پور، عباس (۱۳۹۱) سنجش تهدیدهای امنیتی در جنوب شرق ایران، مجله سیاست دفاعی، سال بیستم شماره ۷۸ بهار ۱۳۹۱.
۲۵. میررضوی، فیروزه (۱۳۹۳). " ریشه تنش های مکرر میان ایران و پاکستان ". موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات ابرار معاصر تهران. میرکوشش، امیرهوشنگ، مظاهری، محمدمهدی (۱۳۹۱)، تبیین ژئوپلیتیکی مناقشه قومی در بلوچستان پاکستان، فصلنامه پژوهش های راهبردی سیاست سال اول، شماره ۴، صفحات ۱۸۲-